

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Column: Verhalen achter een huiselijk tafereel

Auteur: Suze Zijlstra

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.4, 6-8.

© 2023 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

VERHALEN ACHTER EEN HUISELIJK TAFEREEL

Suze Zijlstra

Aan een tafeltje zitten twee vrouwen op houten stoelen: de een is gekleed in haar gemakkelijke huiskleding en de ander is duidelijk op bezoek. Ze drinken thee uit porseleinen servies, terwijl ze vermoedelijk de laatste nieuwtjes uitwisselen. Naast de ene vrouw zit nog een vrouw op de grond, duidelijk eenvoudiger gekleed, met een doosje in haar handen. Aan de andere kant staat een vrouw in vergelijkbaar eenvoudige kleding, blootsvoets, met een dienblad met schotels in haar handen. De vrouw die te gast is heeft een wit gelaat, de andere vrouwen hebben een bruine huidskleur.

De tekening geeft een kijkje in een huiselijk tafereel in achttiende-eeuws Batavia, maar natuurlijk moeten we ons afvragen hoe realistisch deze weergave is. Hoe kunnen we een tekening als deze gebruiken om meer te begrijpen over de samenleving in het gebied dat door de VOC bezet was?

Ik kwam de tekening tegen in de zoektocht naar mijn Aziatische en Europees-Aziatische voormoeders, waar ik de afgelopen jaren een boek over heb geschreven. Verre voorvaders van mij gingen in dienst van de VOC naar Azië. Daar vestigden ze zich en kregen ze kinderen met Aziatische vrouwen, die hiertoe veelal werden gedwongen. Hun Europees-Aziatische dochters waren gewilde huwelijkskandidaten. Zo trouwde ook mijn verre voorvader Coert Rosenquist met een 'mextise vrouw', Jacoba Happon, die een

Nederlandse vader had en een Aziatische moeder. Pas heel wat generaties later, tien jaar na de onafhankelijkheid van Indonesië, is mijn familie naar Nederland gemigreerd.

Het werd me tijdens de zoektocht al snel duidelijk dat vrouwen met een Europese vader, zoals Jacoba, af en toe in de bronnen te vinden zijn. Jacoba had haar vaders achternaam gekregen en werd gerekend tot de christelijke, Europese bevolking. Met Jacoba's Aziatische moeder lag het ingewikkelder. Zij had een lagere status, weinig vermogen en leefde waarschijnlijk in slavernij. Er zijn minder mogelijkheden om haar in het archief terug te vinden.

Dat wil niet zeggen dat je over vrouwen zoals Jacoba's moeder geen kennis kunt opbouwen. Er zijn genoeg bronnen die me konden helpen om een voorstelling te maken van hoe haar leven geweest zou kunnen zijn, al vraagt zo'n zoektocht wel om creativiteit. Zo werpen testamenten een blik op de familiebanden die bestonden in de VOC-samenleving. In testamenten van VOC-mannen worden Aziatische vrouwen vaak genoemd als moeder van hun kinderen. Ook in de wilsbeschikkingen van Europees-Aziatische vrouwen wordt een aantal Aziatische moeders een nalatenschap van hun dochter in het vooruitzicht gesteld.

Naast dergelijke geschreven bronnen zijn er tekeningen die de geschiedenis van Aziatische en Europees-Aziatische

Jan Brandes, *Theevisite in een Europees huis in Batavia*, ca. 23 januari 1779 - 26 augustus 1785, waterverf en potlood op papier, objectnummer: NG-1985-7-2-15. Rijksmuseum, Amsterdam.

vrouwen dichterbij brengen. De tekening van Jan Brandes, een Europeaan die een tijd in Azië verbleef en ook een zoontje kreeg met een Aziatische vrouw, is hier een voorbeeld van. De tekeningen zijn gemaakt vanuit zijn Europese blik. Door ze in de context te plaatsen konden ze me echter nog steeds helpen om een beeld te schetsen van de levens van mijn voorouders. Extra relevant voor een dergelijke context, was de inventaris van de nalatenschap: een zus van Jacoba Happon, Elizabeth genaamd, liet alles aan haar na.

Elizabeth woonde in Batavia, de plek waar deze tekening gemaakt is. Veel van de goederen die ze in bezit had zien

we in de tekening terug: houten meubels, schilderijen, rokken, een koperen kwispedor - de 'vaas' die je linksonder ziet, die gebruikt werd om in te spugen bij het kauwen van een betelnoot, een genotsmiddel. De mensen die Elizabeth in bezit hield, zijn lang niet allemaal op deze tekening afgebeeld: zoals de vrouwen die in de keuken werkten, de 'huisjongens', of de koetsier. Meer dan twintig mensen werden genoemd in de inventaris, alsof ze goederen waren.

Het is belangrijk om afbeeldingen als deze te combineren met andere bronnen, omdat er veel meer schuilgaat achter een tekening met een schijnbaar huiselijk

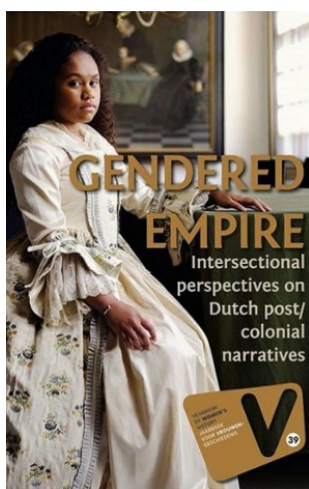
tafereel als deze. Je ziet niet de straffen die bij ongehoorzaamheid werden gegeven, of dat kinderen van tot slaafgemaakte vrouwen bij hun geboorte ook tot slaaf werden gemaakt. Je ziet niet dat in Elizabeths huishouden de jongen 'Fortuin' - waarschijnlijk een naam die hem bij verkoop was gegeven - 'gedrost' was: oftewel ontsnapt uit slavernij.

Het 'bezit' van Elizabeth laat zien hoe groot de verschillen waren tussen vrouwen in de koloniale samenleving en kleurt een tekening van een huiselijk tafereel verder in. De moeder van Jacoba

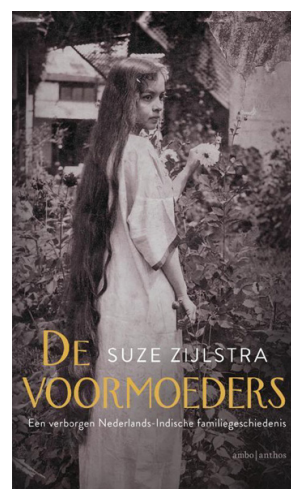
heb ik niet gevonden. Mijn zoektocht naar haar liet wel zien hoeveel vrouwenverhalen er nog te vertellen zijn en hoe belangrijk het is om alle mogelijke bronnen en creativiteit hiervoor in te zetten. Zo kunnen we meer begrijpen van de koloniale samenleving.

Suze Zijlstra is historicus gespecialiseerd in koloniale en maritieme geschiedenis. Ze studeerde en promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam en is oud-redacteur van *Skript Historisch Tijdschrift*.

VERDER LEZEN?

Merve Tosun, 'Women at Home and Men Outdoors? Locating Enslaved People in Eighteenth-Century Batavia', *Gendered empire. Intersectional perspectives on Dutch post/colonial narratives*. Yearbook of Women's History 39 (2020) 41-

Suze Zijlstra, *De voormoeders. Een verborgen Nederlands-Indische Familiegeschiedenis* (Ambo|Anthos 2021).